

Literatura:

1. Breclj B.: Partizanski zdravstveni vestnik. Zdravstveni vestnik, 48 (1979), 25—28; — 2. Krall J.: Partizanske tiskarne v Sloveniji, Ljubljana 1972; — 3. Ibidem. Zdravniški vestnik (1929—1941), Zdravstveni vestnik, 48 (1979), 17—20; 4. Mahkota S.: Zdravniški vestnik (1929—1941), Zdravstveni vestnik, 48 (1979) 17—20; — 5. Mikuš M.: Oris partizanske sanitete na Slovenskem, Ljubljana, 1967; — 6. Partizanski zdravstveni vestnik, Arhiv Instituta za razvoj delavskega gibanja v Ljubljani; — 7. Kartoteka partizanskih lekara i studenata medicine. Sekcija za partizansko zdravstvo, Slovenskega zdravniškega društva.

ZEITSCHRIFT DES PARTISANEN-SANITÄTSDIENSTES (PARTIZANSKI ZDRAVSTVENI VESTNIK)

Milan DOLENC

Am 1. Juni 1979 feierte der Slovenische Ärzteverein das 50-jährige Jubiläum seiner Zeitschrift für Gesundheitswesen (Zdravstveni vestnik), sowie 70 Jahre, seitdem die Ärztliche Zeitschrift des Ärztevereines Kroatiens (Liječnički vjesnik Zbora liječnika Hrvatske) zu jener Zeit auch das offizielle Organ des Slovenischen Ärztevereines wurde.

Die Zeitschrift für Gesundheitswesen erschien bis zum Jahr 1941, als sich der Redaktionsausschuss dem Beschluss der Befreiungsfront des slovenischen Volkes, betreffs Einstellung des gesamten kulturellen Wirkens, angeschlossen hatte. Am Volksbefreiungskrieg hatten zahlreiche Ärzte und Sanitätsangestellte aktiv teilgenommen und es äusserte sich der Bedarf Erscheinen einer Fachzeitschrift.

So begann im Jahr 1944 auf befreitem Gebiet die Zeitschrift des Partisanen-Sanitätsdienstes als Organ des Sanitätsausschusses bzw. des Hauptstabes der Volksbefreiungsarmee und der Partisanenformationen Sloveniens zu erscheinen. Bis Ende des Befreiungskrieges erschienen 10 Nummern und wurde Nr. 1. ausserdem auch auf dem Gebiet des Slovenischen Küstenlandes gedruckt.

In den Artikeln und Anleitungen wurde Thematik, aus dem gesamten Gebiet der Humanmedizin und Stomatologie, Pharmazie und Veterinärmedizin in Anpassung an Kriegsverhältnisse, unter Mitwirkung von insgesamt 36 Autoren bearbeitet. Darunter waren 28 Ärzte, 2 Medizinstudenten, 1 Dentist, 2 Tierärzte, 1 Pharmaziestudent und 1 Hilfsschwester; es wurden insgesamt 83 Beiträge sammt Beilage von Skizzen veröffentlicht, welche den bearbeiteten Stoff auch den weniger ausgebildeten Sanitätsmitarbeitern verständlicher machen sollten.

OPERACIJE NA OKU IZVEŠENE OD ŠKOLOVANIH LEKARA U SARAJEVU KRAJEM 19. VEKA

Slobodan V. ČUPIC

Uvod

U životu naroda konvencionalna je pojava da društveno-ekonomske promene utiču na običaje i navike, koje mogu da dugo perzistiraju. U Bosni i Hercegovini u srednjem veku do tada dominantna narodna medicina i njeni narodni lekari — vidari postepeno utupaju mesto školovanim lekarima (u Beču, Carigradu i drugim gradovima Evrope), koji se javljaju krajem 18. veka (Filipović-Fabijanić).

Primarijus dr Josip Prendesberger u svom radu: »Prilozi narodnoj medicini iz Bosne« u Glasniku Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini od 1900 godine, broj 12 na strani 72, inače inventarni broj: 8202, kaže da »reklinatori kao Čančarević, Muhamedovac i drugi reklinatori, koji su vršili odstranjenje mretnice, bivaju potisnuti od strane školovanih lekara«.

1893 godine donosi se i Kazneni zakon koji dozvoljava obavljanje lekarske prakse samo školovanim lekarima. Njihovo delovanje se usmerava institucionalizacijom, tj. osnivanjem Zemaljske bolnice 1894 godine u Sarajevu. Pored ostalih ima odeljenje hirurško-okulističko na čelu sa prvim šefom primarijusom dr Josipom Preindlsbergerom, asistentom bečke klinike. Na odeljenju pored šefa bio je jedan asistent i tri do četiri lekara — sekundarca, koji su obavljali stručne poslove.

Prve operacije na oku u Sarajevu

»Operativne zahvate« narodnih lekara-vidara reduciraju vrlo komplikovane, inače veoma stručno-medicinski, te egzaktno i minuciozno izvedene operacije, za to vreme, na oku i adneksama na Hirurško-okulističkom odeljenju Zemaljske bolnice u Sarajevu, a od strane školovanih lekara.

Pregledajući medicinsku dokumentaciju iz startnog perioda, odmah nakon formiranja Zemaljske bolnice u Sarajevu za prvih četiri godine dolazi se do veoma značajnih momenata u razvoju prvih oftalmoloških odnosno oftalmo-hirurških zbrinjavanja — koncem 19. veka.

Na Hirurško-okulističkom odeljenju Zemaljske bolnice u Sarajevu tokom četvorogodišnjeg perioda, od 1897—1900 godine, obavljeno je 633 raznovrsnih operacija na oku i adneksnim strukturama. Ostalih hirur-

JAHRBUCH
des
BOSN.-HERZEG. LANDESSPITALS

SARAJEVO

FÜR 1897, 1898, 1899 UND 1900.

HERAUSGEGEBEN

VON

LANDESBREGIERUNG FÜR BOSNIEN UND DIE HERZEGOWINA.

MIT EINGETRAGENEN ABDRUCKEN IM TEXTE.

SARAJEVO,
LANDESDRUCKEREI
1902.

Samml. Nr. 103
Bd. 2-3

Inv. Br. 1000

I. Operierstatistik. 181

Oculistische Operationen.

Operation	Krankheit	Zahl der Operationen
Discissio cornealis	Cataracta	7
	esophthalma	2
	complicata	1
	senilis	5
	perimacularia	16
	secundaria	16
	traumatica	11
	10	10
	17	7
	2	2
	8	8
5	5	
14	14	
Entropionoperation nach Kuhnt	Entropion palpebrae superioris	10
	Entropion palpebrae inferioris	7
Einfache Linearectomie	Cataracta complicata	2
	perimacularia	8
	secundaria	5
	traumatica	14
Entropionoperation Excision einer Hautfalte Abtragung des Haarlockes	Entropion palpebrae inferioris	6
	6	6
Enucleatio bulbi	Valvula lacrimo-ventralis	3
	Echinococcus retrobulbaris	1
	Keratoptasia e panu	1
	Phthisis bulbi	9
	14	14
Eventratio bulbi orbitae	Tumor retrobulbaris	1
	Ephelionta cuti. interna	3
	Eudolichionta	3
	Strabismus orbitae	3
	Tumor orbitae	1
Exstirpation sacri Isbergii	Hemofloccus sacri beryptilla	1
	Therapsychose suppurativa	4
	4	5
	1	1
Extractionssyringotomie	Cataracta senilis	1
	1	1
Exstirpation	Papillom corneae et conjunctivae	1
	1	1
Extractionis corporis alieni	Corpus alienum in oculis	1
	complicata	1
	cornea	4
	4	6
Galvanocauterisatio	Cyctis palpebrae superioris	1
Folgt		181

Slika 1. Fotokopija naslovne strane »Jahrbuch...«

Slika 2. Vrste operacija

Slika 3. Vrste očnih operacija

Slika 4. Vrste očnih operacija

Operation	Krankheit	Zahl der Operationen
Inzialis	Dacryocystitis	9
	Dacryophthalmitis	2
	Abcessus canaliculi et lacrimalis	3
	Chalazion	8
Iridectomia	Leukoma corneae	16
	4	4
	1	1
	1	1
	8	8
	2	2
Erisipelidabstraktion	Prolapsus iridis	14
	Neuritis optica	1
	4	4
	1	1
Perforatio Lappintracti mit Iridectomia	Cataracta senilis	337
	6	6
	6	6
Perigamoperation mit Galvanocauterisatio	Dacryocystitis	3
	1	1
	1	1
	1	1
	1	1
Phthisis bulbi	Dacryocystitis	1
	Abcessus canaliculi	9
	Hypopyon	1
	Phthisis bulbi	1
Repositio iridis	Valvula lacrimo-ventralis	1
Folgt		181

I. Operierstatistik. 183

Operation	Krankheit	Zahl der Operationen
Spaltung des Tränenröhrenes	Dacryocystitis	3
	3	3
Staphylomabstraktion	Staphyloma canaliculi totale	1
	1	1
Strabotomie	Strabismus convergens	3
	divergens	2
Tätowierung	Cicatrix corneae	1
	Leukoma traumaticum	6
	6	7
Thermocauterisatio	Abcessus canaliculi	2
	2	2
Trichiasisoperat. sec. Panu	Trichiasis	2
	1	1
Zusammen		633
Hierzu chirurgische Operationen		3238
Insgesamt		3871

ških operacija bilo je 3 238. Tako na ukupno 3 871 operaciju, na oftalmološke operacije otpada 16,3%. Skoro svaki šesti operisani odnosno operacija je iz domena oftalmologije. Treba istaći da tadašnja ekipa lekara na čelu sa primarom Dr. J. Preindlbergerom radila je razne vrste epibulbarnih i endobulbarnih operativnih zahvata (na oku i okolini oka). Oko 68% svih operacija pripada ekstrakciji katarakte »sive mreene«. Među njima najbrojnije su senilne katarakte oko četiri petine operisanih. Ekstrakcija lense (sočiva) kod sive mreene vršena je uz iridektomiju — gotovo kod svih operacija izuzev kod šest slučajeva bez iridektomije. Solitarne linearne ekstrakcije katarakte (vid operacije odstranjenje sočiva) u jednom aktu (29 operacija) primenjeno je najviše kod traumatskih (14) i perinuklearnih (8) katarakti. Operativni vid discissio korišćen je kod (58) perinuklearnih (16), traumatskih (28) i drugih, samo ne senilnih katarakti.

Zatim slede plastične operacije na kopcima (46): entropijum (izvrnut kapak prema unutra — 26), ektropijum (izvrnut kapak prema van — 6), ptoza (spušten gornji kapak — 2) i blefaroplastika — kod poloboma kapaka i pretežno kod simblefarona kapaka i vežnjače — 12).

Operacije u cilju funkcionalnog poboljšanja vida rađene su: optička iridektomija (20) kod leukoma (16) i cicatriksa (4) rožnjače.

Ledirani suzni aparat (suzna kesa i suzno-nosni kanali) operativno je kupiran (26). Najviše je bilo dakriocistitisa (12), te incizija (9) i ekstirpacija saci lacrimalis — suzne kese (5).

Enucleatio bulbi oculi (vađenja očne jabučice) je pretežno bilo kod ftizičnih bulbusa (14) oko 2,5% svih operacija, mahom iza trauma i teških zapuštenih inflamacija na oku. Tumori oka i adneksa operativno su odstranjeni. Među operacijama (11), ističe se 10 operativnih zahvata — eventratio orbite (vađenje sadržaja očne šupljine).

Među operativno-okulističkim materijalom glaukoma je bilo preko 1% (8), koji su sanirani operativnim intervencijama — iridektomijom.

Što se tiče operativnih intervencija u cilju estetskog poboljšanja izgleda tadašnjih bolesnika, rađene su kod strabizma (5) od kojih tri konvergentna i dva divergentna. Takođe su obavljene i tetovage na mestu ranijeg leukoma (6) i cikatriksa (1) rožnjače.

Od traumatoloških kazusa bilo je: perforacija bulbusa oculi koje su operativno zbrinjavane, kao i ekstrakcije stranih tela (6): na rožnjači (4), te vežnjači i u samom oku — intra okularno (po jedan slučaj).

Na hirurško-ofalmološkom repertoaru tadašnjih oftalmo-operatera bila je i ablacija pterigijuma (odstranjenje duplikature vežnjače na rožnjači — obično u unutrašnjem delu svega pet operacija. Bilo je i manjih rutinskih operativnih zahvata kao punctije prednje sobice oka (krv, gnoj), papiloma, chalaziona i dr.

Komentar i zaključak

Poslednjih godina poslednje decenije prošlog veka očne operacije u Sarajevu (1897—1900) obavljala je ekipa tadašnjih lekara na čelu sa primarijusom Dr Josipom Preindesbergerom. Svaka šesta operacija pripada području oftalmologije. Oftalmohirurški repertoar je bio veoma raznovrs-

tan. Grupa operacija na kopcima i adneksama vršena je u cilju saniranja tumora i trauma kao i upala pomenutog područja. Najbrojnije su bile operacije mrežne »sive« u okviru bolničkog materijala. Pored ovih grupa endobulbarne operacije — operacije na očnoj jabučici su rađene u cilju regulisanja povišenog očnog pritiska, kod glaukoma i dr. Obavljane su uspešno i operacije nakon traume oka (perforacije, strana tela i dr.).

Grupi estetskih operacija na oku i adneksama pripadale su hirurške intervencije kod strabizma, tetovage, te poboljšanje vidne funkcije (razne katarakte i optičke iridektomije, zbog leukoma i sl.). I manje hirurške operacije našle su takođe mesto na širokom spektru očnih operacija tadašnjeg hirurško-okulističkog tima lekara Zemaljske bolnice u Sarajevu tokom četvorogodišnjeg perioda (1897—1900) prošlog veka.

Literatura:

1. Jahrbuch des Bosn. Herceg. Landesspitals in Sarajevo für 1897, 1898, 1899 und 1900, Sarajevo, Landesdruckerei, 1903, invent. broj 1990, str. 181—183; — 2. Filipović-Fabijanić R.: Simpozijum Etnološko proučavanje savremenih promena u narodnoj kuturi, Beograd, 1974, Zbornik, str. 118—127; — 3. Preindelsberger J.: Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, Zemaljska štamparija, 1900, invent. broj 8202, str. 65—74; — 4. Jeremić R.: Zdravstvene prilike u jugoslovenskim zemljama do kraja 19. veka, Zagreb, 1935, str. 65.

EYES OPERATIONS PERFORMED BY THE EDUCATED DOCTORS IN SARAJEVO AT THE END OF THE XIXth CENTURY

Slobodan V. ČUPIC

In Sarajevo, in the last years of the last decade of the XIXth century (1897—1900), the eyes operations were performed by the team of doctors headed by chief of staff dr Josip Preindelberger. Every sixth operation belonged to the field of ophthalmology. Ophthalmology-surgical repertoire was various. The group of operations on the eye-lids and adnexa were performed in order to cure tumors and trauma as well as the inflammations of the region mentioned above. The most numerous were the operations of cataract »grey« in the range of hospital material. In addition to these, endobulbar operations — operations on the eyeball had been performed in order to regulate the high eye pressure, in glaukoma, etc. The operation after eye trauma (perforation, foreign bodies, etc.) had also been successfully performed. Surgical interventions in strabism, tetovage, and improvement of the optical functions (different cataracta and optical iridectomies, due to leukoma, etc.) belonged to the group of aesthetic operations on eyes adnexa. During the four-year period (1897—1900) of the last century some less significant surgical operations had been also included in a wide spectrum of the eye operations performed by the surgical-ocular team of doctors in Zemaljska Hospital in Sarajevo.

FIZIKALNA TERAPIJA BEZ APARATURE U USLOVIMA NARODNOOSLOBODILAČKE BORBE U SREMU I ISTOČNOJ BOSNI

Kosta SAVIC

Rehabilitacija u medicini predstavlja proces osposobljavanja invalidnog lica za povratak u njegovu životu i radnu sredinu i to pod što povoljnijim uslovima. Znači, invalidno lice se vraća u jedno normalno, predhodno stanje u kome se nalazilo pre nego što je obolelo ili zadobilo povredu. Sam proces rehabilitacije traje u zavisnosti od vrste i obima oštećenja pojedinih organskih sistema čovečjeg organizma. On koristi čitav niz naučnih disciplina, pomoćnih metoda i mogućnosti koje sve zajednički imaju za cilj ponovnu psiho-fizičko-socijalnu reintegraciju oštećene osobe.

Jedna od glavnih oblasti rehabilitacije, njena desna ruka, ako može tako da se kaže, je fizikalna medicina, odnosno terapija. Ona predstavlja posebnu medicinsku disciplinu koja se zasniva na primeni fizičkih agenasa ili faktora u cilju lečenja i osposobljavanja povređenih i obolelih. Bilo koji oblik energije primenjen spolja na naše telo dovodi do primarnog (fiziko-hemijskog) dejstva koje se odražava na aktivnost ćelija tkiva. Promene koje nastaju nazivamo sekundarnim (fiziološkim) dejstvom koje utiče na patološka stanja, lokalno ili sistemno i tako dovodi do terapijskog efekta.

U zavisnosti od toga koji se oblik energije primenjuje, grane fizikalne terapije bile bi: kineziterapija, hidroterapija, elektroterapija, termoterapija, fototerapija, helioterapija i mehanoterapija. Ako se razmatra izvor energije fizikalna terapija može da se podeli na dve grupe:

- aparaturnu, koja kao izvore energije koristi savremene aparate gde se kao pogonska energija upotrebljava elektricitet koji se transformiše u druge oblike fizikalnih agenasa, i
- bezaparaturnu fizikalnu terapiju, koja koristi razne medijume za prenošenje toplote, procedure hidro- i kineziterapije ili se izvodi manuelno (razni vidovi masaže).

Koristeći ostatke raznih spomenika, crteža i obeležja, može se u istoriji čovečanstva naići na mnogo podataka koji govore o tome kako je, počev od pračoveka, u početku instiktivno i refleksno, a kasnije misaono, čovek koristio prirodne faktore kao lek za svoje boljke. Trljanje povređenog dela tela, izlaganje suncu, hlađenje ili zagrevanje pomoću vode, vrelog peska ili mulja, oblaganje blatom, kupanje u toplim izvorima mineralnih voda, samo su neki od pristupačnih i efikasnih načina lečenja koje su obični ljudi, mimo stručne medicinske pomoći i znanja nekada koristili; a koriste i danas.